Rewarding Learning

Uimhir Lárionaid

71	

Uimhir Iarrthóra

General Certificate of Secondary Education
2009–2010

Eolaíocht: Teastas Singil (Modúlach)

Gníomhaíocht agus Sláinte an Duine
Modúl 2

Ardsraith

[GSC22]

DÉARDAOIN 20 BEALTAINE 2010, IARNÓIN

GSC22

AM

45 nóiméad.

TREORACHA D'IARRTHÓIRÍ

Scríobh d'Uimhir Lárionaid agus d'Uimhir Iarrthóra sna spásanna chuige sin ag barr an leathanaigh seo.
Scríobh do fhreagraí sna spásanna chuige sin sa scrúdpháipéar seo.
Freagair **gach ceann** de na **sé** cheist.

EOLAS D'IARRTHÓIRÍ

Is é 45 an marc iomlán don pháipéar seo.
Léiríonn figiúirí idir lúibíní ar thaobh na láimhe deise de leathanaigh na marcanna atá ag dul do gach ceist nó do gach cuid de cheist.

Don Scrúdaitheoir amháin	
Uimhir Ceiste	Marcanna
1	
2	
3	
4	
5	
6	
Marc Iomlán	

LEATHANACH BÁN

Scrúdaitheoir Amháin	
Marcanna	Athmharc

1 Tá líon ciseal ag an chorp lena chosaint ar ghalar.

(a) Cosnaíonn codanna áirithe den chorp an corp ar mhiocróib.
Comhlánaigh an tábla lena thaispeáint cén dóigh.

Cuid den chorp	**An dóigh a gcosnaíonn sé ar mhiocróib**
Craiceann	
Seiciní múcasacha	

[2]

(b) Cuir síos ar cad é is vacsaín ann, agus mínigh an dóigh a n-oibríonn sí.

____

____

____

____

____ [3]

2 (a) Déanann caitheamh tobac, ól alcóil agus mí-úsáid drugaí dochar do dhaoine agus don tsochaí. Sa tábla thíos, cuirtear na héifeachtaí a bhíonn ag na substaintí seo ar dhaoine i gcomparáid lena chéile.

Eochair An éifeacht is mó = 3
An éifeacht is lú = 1

Substaint	Is féidir go mbeidh sé ina chúis le fadhbanna meabhairshláinte	Is féidir go mbeidh sé ina chúis le timpistí bóthair	Is féidir go mbeidh sé ina chúis le hailse
Tobac	1	1	3
Alcól	3	3	2
Cannabas	2	2	1

(i) Tig le daoine fásta tobac agus alcól a úsáid go dleathach, ach is druga neamhdhleathach go fóill é cannabas. An t-eolas sa tábla in úsáid agat, mínigh an dóigh a gcuirfeadh lucht feachtais in iúl gur chóir go mbeadh cannabas dleathach.

____

____

______________________________ [2]

(ii) Níl sé dleathach do pháistí toitíní agus alcól a cheannach, ach tá sé dleathach do dhaoine fásta. Luaigh fáth le cad chuige.

______________________________ [1]

(iii) Ainmnigh an tsubstaint i ndeatach tobac a fhágann go bhfuil sé:

1. ina chúis le handúil ______________ [1]

2. ina chúis le hailse ______________ [1]

Scrúdaitheoir Amháin	
Marcanna	Athmharc

(b) Taispeánann an tábla seo a leanas an patrún ólacháin a bhí ag triúr déagóirí thar thréimhse seacht lá. Taispeánann na luachanna an líon d'aonaid alcóil a d'ól siad.

	Luan	Máirt	Céad	Déard	Aoine	Sath	Domh	**Iomlán**
Seán	1	2	3	2	2	2	0	
Antaine	0	0	2	0	0	8	0	
Pól	0	0	0	0	2	2	0	

(i) Comhlánaigh an tábla le líon iomlán na n-aonad a d'ól gach déagóir i rith na seachtaine a thaispeáint. [1]

(ii) Ainmnigh an déagóir a bhí ar ragús óil.

____ [1]

(iii) Molann an Rialtas nach rachadh daoine ar ragús óil. Luaigh **dhá** fháth le cad chuige.

____

____

____ [2]

Scrúdaitheoir Amháin	
Marcanna	Athmharc

Scrúdaitheoir Amháin	
Marcanna	Athmharc

3 **(a)** Rinne Sinéad an t-imscrúdú seo a leanas.

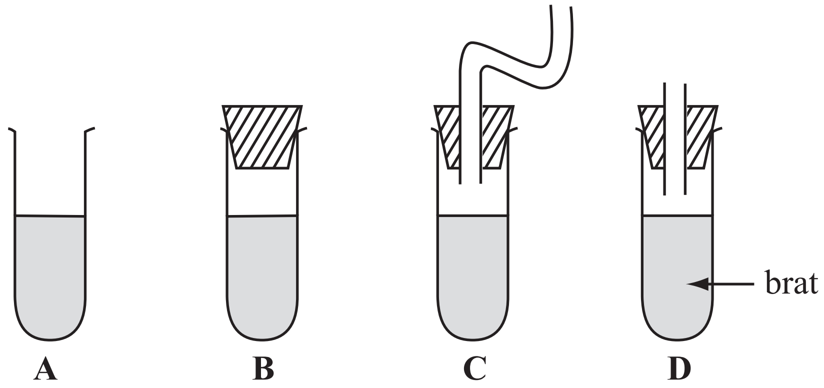

Steiriligh sí an fearas agus an brat roimh an imscrúdú agus d'fhág sí an turgnamh ar feadh tamaill.

(i) Cén promhadán nó cé na promhadáin (**A**, **B**, **C** nó **D**) ina mbeidh an brat ann/iontu éillithe i ndiaidh tamaill?

_______________ [1]

(ii) Ainmnigh cineál **amháin** d'orgánach a bheadh ina chúis leis an éilliú sa bhrat.

____ [1]

(iii) Ainmnigh an t-eolaí a d'úsáid a mhacasamhail d'fhearas le héilliú a imscrúdú.

____ [1]

(iv) Cuir tic sa tábla thíos lena thaispeáint cad é a chaithfidh Sinéad a dhéanamh le torthaí bailí a fháil.

Gníomh	Cuir tic má tá sé riachtanach le torthaí bailí a fháil
An toirt chéanna de bhrat i ngach promhadán	
An cineál céanna de bhrat i ngach promhadán	
Promhadáin a choinneáil sa chuisneoir agus imscrúdú ar bun	
Promhadáin a choinneáil faoi sholas geal agus imscrúdú ar bun	
Promhadáin a choinneáil ag an teocht chéanna agus imscrúdú ar bun	
Promhadáin a fhágáil ar feadh an mhéid chéanna ama agus imscrúdú ar bun	

[2]

(b) Mínigh ina iomláine cad é a chiallaíonn an téarma **teicníocht aiseipteach**.

____

____

____ [2]

Scrúdaitheoir Amháin

Marcanna	Athmharc

4 **(a)** Sa ghraf thíos, tugtar faisnéis ar fhás an daonra dhaonna.

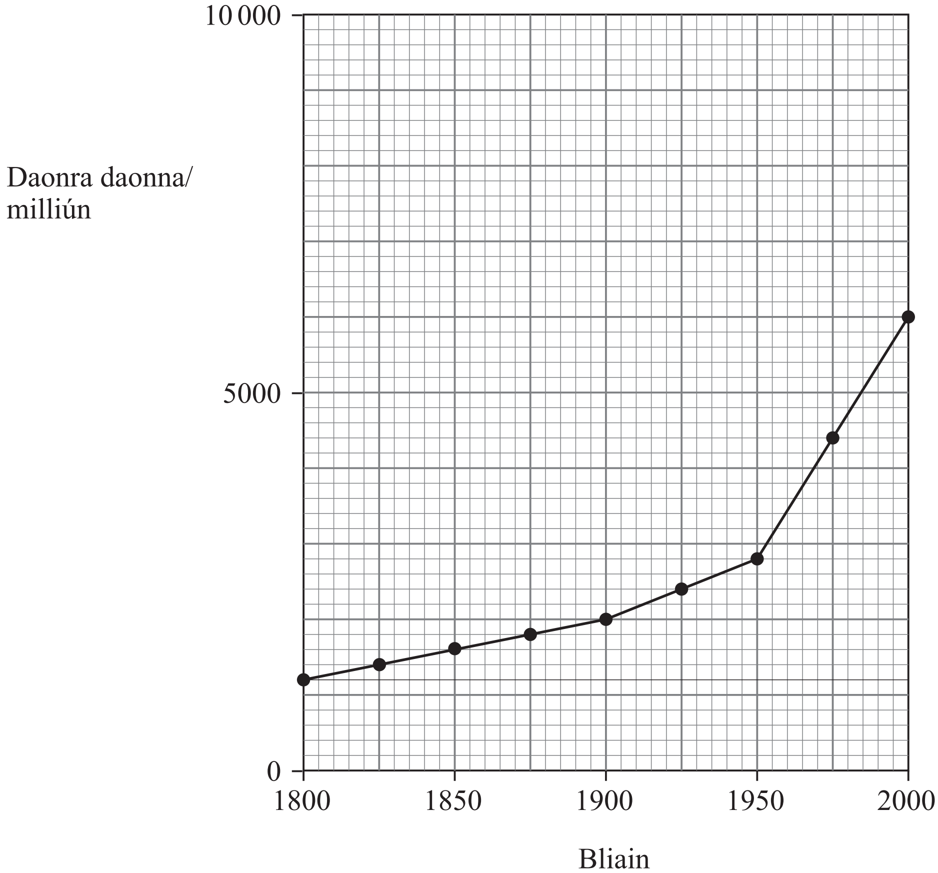

(i) Ríomh an méadú ar an daonra idir 1900 agus 2000.

______________________ [1]

Scrúdaitheoir Amháin	
Marcanna	Athmharc

Sa tábla seo a leanas, taispeántar dátaí tábhachtacha maidir le dul chun cinn i gcúrsaí míochaine daonna.

Dul chun cinn i gcúrsaí míochaine daonna	**Dátaí**
An chéad trasphlandú croí	1960–70
Ainéistéise (faoiseamh péine) a úsáid le linn obráidí	1840–50
Na chéad antaibheathaigh a fhorbairt	1940–50

(ii) Luaigh cé acu ceann de na forbairtí míochaine seo a raibh an tionchar is mó aici ar fhás an daonra. Mínigh do fhreagra.

____

____

____ [2]

(b) (i) Sceitseáil líne ar na haiseanna thíos lena thaispeáint cén dóigh a mbíonn an líon de speiceas ionrach iomaíoch, diúilicín riabhach mar shampla, ag athrú de ghnáth thar am, i ndiaidh go dtugtar isteach i gceantar nua é.

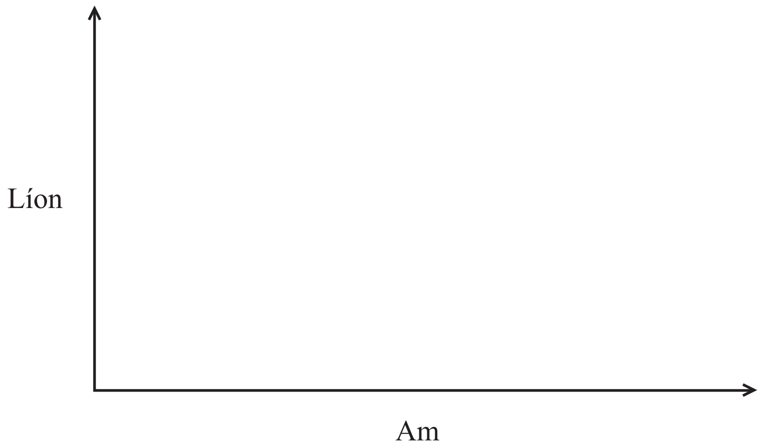

[1]

(ii) Sainmhínigh ina iomláine an téarma speiceas **ionrach iomaíoch**.

____

____

____ [2]

Scrúdaitheoir Amháin	
Marcanna	Athmharc

(c) Is sampla eile de speiceas ionrach iomaíoch é an róslabhras.

© James Osmond/Alamy

Taispeánann an graf seo a leanas an dóigh a raibh an líon de phlandaí róslabhrais ag athrú in anaclann dúlra thar thréimhse fiche bliain.

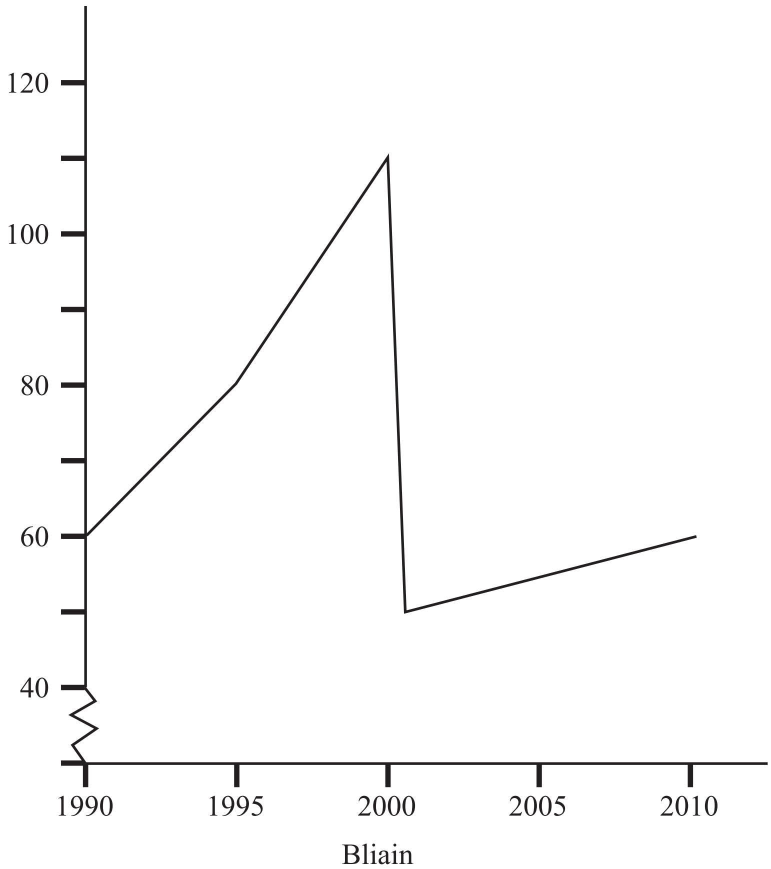

Bunaíodh an anaclann dúlra le speicis áirithe de mhagairlíní leochaileacha a chaomhnú. Caithfidh leibhéil arda sholais a bheith ag na speicis seo a fhásann ag leibhéal an talaimh.

Scrúdaitheoir Amháin	
Marcanna	Athmharc

(i) Thart faoin bhliain 2000 bhí laghdú ar líon na bplandaí róslabhrais. Cad é ba chúis leis, dar leat?

____ [1]

(ii) Tá sé tábhachtach go gcoinneofar líon na bplandaí róslabhrais san anaclann dúlra seo faoi smacht. Mínigh ina iomláine cén fáth.

____

____

____ [2]

Scrúdaitheoir Amháin	
Marcanna	Athmharc

Scrúdaitheoir Amháin	
Marcanna	Athmharc

5 Taispeánann an léaráid seo a leanas gathanna na gréine ag teacht a fhad le dromchla an Domhain.

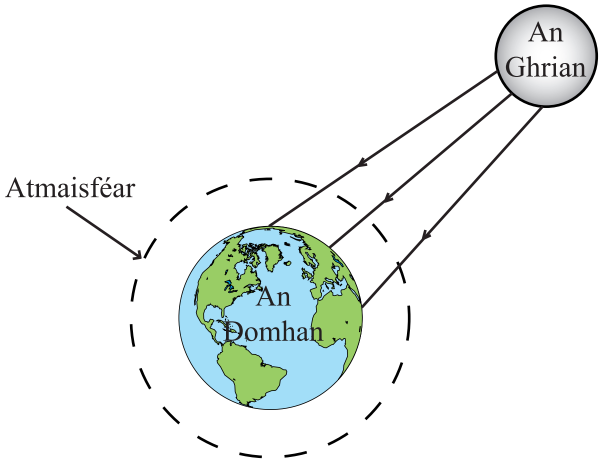

(a) Comhlánaigh an léaráid thuas lena thaispeáint cad é mar sháinnítear cuid de ghathanna na gréine sa 'bhrat ceaptha teasa', rud atá ina chúis le téamh domhanda. [1]

(b) Cuir síos ar an dóigh a n-úsáidfí táscaire **aibitheach** ainmnithe le monatóireacht a dhéanamh ar na hiarmhairtí a bhaineann le téamh domhanda.

____

____

____ [2]

(c) Méadaítear ar théamh domhanda nuair a scriostar limistéir mhóra d'fhoraoisí.
Mínigh cén dóigh.

____

____

____ [2]

(d) Ba é rún chomhaontú Kiótó téamh domhanda a laghdú. Níor éirigh chomh maith céanna leis, áfach, is a bhíothas ag súil leis ar dtús.
Luaigh fáth amháin nár éirigh chomh maith céanna le comhaontú Kiótó is a bhíothas ag súil leis ar dtús

____

____ [1]

Scrúdaitheoir Amháin	
Marcanna	Athmharc

6 **(a)** Taispeánann an graf seo a leanas cad é mar a d'athraigh líon na mbaictéar frithsheasmhach agus líon na mbaictéar neamh-fhrithsheasmhach i mias Petri i ndiaidh gur cuireadh peinicillin isteach ann.

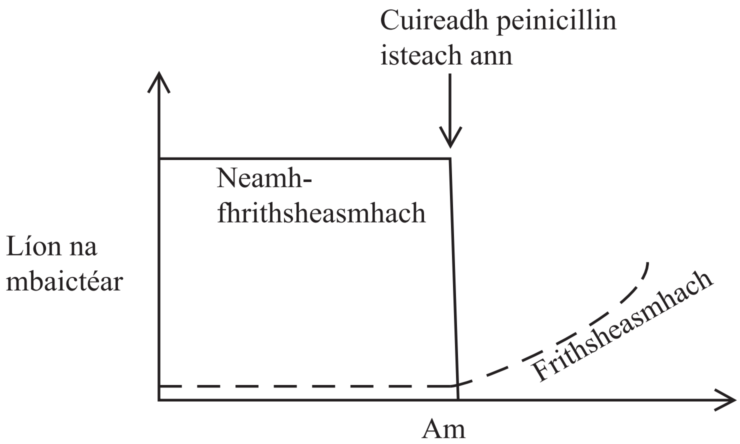

(i) Déan cur síos agus tabhair míniú ar na hathruithe a tharla sa mhias Petri i ndiaidh gur cuireadh an pheinicillin isteach ann.

____

____

____

____ [3]

(ii) Is mar gheall ar shóchán a bhíonn baictéir fhrithsheasmhacha ag forbairt. Mínigh an téarma **sóchán**.

____

____ [1]

(iii) Cén fhianaise eile a bheadh de dhíth ort sula dtabharfaí 'sárfhríd' ar na baictéir fhrithsheasmhacha sa mhias Petri?

____

____ [1]

(b) Taispeánann an tábla seo a leanas cuid de na costais a bhíonn ann le druga ar leith a fhorbairt.

Céim	**Cur Síos**	**Costas/ £ míle**
A	Tástáil chliniciúil ar dhaoine a thagann chun tosaigh go toilteanach	200
B	Ceadúnas ón Rialtas lena úsáid	2
C	Tástáil *in vitro*	500
D	Tástáil ar ainmhithe	100

(i) Cuir na céimeanna (A–D) san ord ceart ina dtarlódh siad.

__________ __________ __________ __________ [1]

(ii) Taispeánann an grianghraf thíos tástáil *in vitro*.

© James Osmond/Alamy

Luaigh **dhá** fháth a bhfuil tástáil in vitro chomh costasach sin.

____

____

____ [2]

(iii) Is féidir go mbeidh druga éifeachtach in éadan galair ar leith, ach nach bhfuil ceadúnas ar fáil go fóill lena úsáid. Luaigh fáth **amháin** le cad chuige.

____ [1]

Scrúdaitheoir Amháin	
Marcanna	Athmharc

SEO DEIREADH AN SCRÚDPHÁIPÉIR

Cuireadh isteach ar chead chun an t-ábhar cóipchirt uile a atáirgeadh.
I gcásanna áirithe is féidir nár éirigh le CCEA teagmháil a dhéanamh le húinéirí cóipchirt agus beidh sé sásta na hadmhálacha sin a fágadh ar lár a chur ina gceart amach anseo ach é a chur ar an eolas.

5950.02